

подготовка специалиста, предпринимательская компетентность, средства обучения, средства практико-ориентированного обучения, метод проектов.

SUMMARY

Maykovska Victoria. Formation of the business competence of the future professionalas by means of practice-oriented education.

The article emphasizes the relevance of the application of practice-oriented education for the formation of business competence of professionals. It is shown on the timeliness view of the project method as a way of its formation. It is noted that the problem of formation of business competence of the future professionals by means of practice-oriented education has been rarely researched by scientists and still has not become the subject of detailed study. The purpose of the article is to clarify the concept of “practice-oriented education” and to define the ways of forming the future professional’s of business competences by means of practice-based education.

On the basis of scientific and encyclopedic sources of reference the state of the investigation of researched problem is defined and is made the conclusion that in most cases practice-oriented education is seen as theoretical training combined with practical work, and it allows us to focus the educational process on the development of professional competencies as an outcome. It is found out that professionally-oriented technology of training is seen as technology aimed at forming knowledge and skills, important for professional activity and professional-important qualities of the future specialists. However, this interpretation does not solve the problem of transition from educational activity of student to the assimilated by him professional activity. For this purpose the methods of synthesis, comparison and generalization, which allowed clarifying the basic concept of research and discovering the essence of the definition of “business competence”, are used. Business competence is considered as integrated psychological quality of person, which manifests itself in motivated capacity for creativity and implementation of new economic ideas and makes possible to solve various problems in everyday professional and social life. The main results of the study show the possibility of using the method of projects for acquiring practical experience by students. The experience of teachers of the Department of Commodity and examination of the quality of goods of Kharkov Trade and Economic Institute of KNTEU in the application of practice-oriented training for the organization of classroom and extracurricular students project activities is described.

Key words: *practice-oriented approach, activity approach, practice-oriented education, practice-oriented training of specialists, business competence, means of training, means of practice-oriented training, project method.*

УДК 811.161.2'373.2

Тетяна Мішеніна

Криворізький державний педагогічний університет

ORCID ID 0000-0002-5992-4035

DOI 10.24139/2312-5993/2017.03/060-072

ОРГАНІЗАЦІЯ ЛЕКСИЧНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ З ОНОМАСТИЧНИМ МАТЕРІАЛОМ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ)

Публікація висвітлює питання організації лексичної роботи майбутніх учителів філологічних спеціальностей з ономастичним матеріалом (на прикладі української мови). Проаналізовано теоретичні положення щодо застосування

лінгвокультурологічного підходу до вивчення мовного матеріалу майбутніми філологами. Обґрунтовано методичну доцільність застосування принципів, методів, дидактичних засобів у межах тріади «етнос – мова – культура», що корелює з досягненнями суміжних наук (лінгвістики, етнопсихолінгвістики, соціальної психології, соціолінгвістики). Перспективою подальших досліджень є спостереження над структурно-семантичними особливостями українських прізвищ із позиції лінгвокультурології.

Ключові слова: лінгвокультурологічний підхід, навчання мови, лексична робота, лінгвокультура, ономастичний матеріал, антропонім, антропонімне гніздо, студенти філологічних спеціальностей.

Постановка проблеми. У змісті викладання філологічних дисциплін у вітчизняних ВПНЗ набуває ваги тенденція до застосування принципів, методів, дидактичних засобів у межах тріади «етнос – мова – культура», що нині пов'язано з досягненнями низки суміжних наук (лінгвістики, етнопсихолінгвістики, соціальної психології, соціолінгвістики). Урахування етнокультурних і соціолінгвістичних чинників у навчальному процесі дозволяє розглядати майбутнього філолога як суб'єкт навчання в тісному взаємозв'язку із соціокультурною діяльністю, а також як носія лінгвокультури; особистість, яка формується засобами мови навчання.

Викладання філологічних дисциплін з позиції лінгвокультурології передбачає розвиток мовної картини світу, а також навичок дискурсивного продукування текстів з урахуванням національної специфіки значеннєвих відтінків мовних одиниць; урахування трансмісії мовних систем, ментальних особливостей представників лінгвокультур.

Аналіз актуальних досліджень. Сутність, роль і шляхи реалізації лінгвокультурологічного підходу до навчання мови розглядали вітчизняні й зарубіжні науковці (М. Вятютнев, Т. Донська, І. Зимня, В. Костомаров, В. Красних, В. Крисько, Н. Мішатіна, Н. Южаліна), однак не знайшла послідовного висвітлення проблема вироблення лінгвокультурологічної грамотності студентів філологічних спеціальностей у процесі навчання мови з позиції розгляду мовної одиниці згідно з принципом «мовна одиниця / культурна одиниця (лінгвокультурема)» – виокремлення культурної інформації, закладеної в семантичній структурі мовної одиниці, яка потрактовується як фонова (еквівалентна / безеквівалентна лексика, концепти, фразеологічний (паремійний) фонд, етикетні одиниці).

Лінгвокультурологічна грамотність студентів філологічних спеціальностей розглядається як спроможність розуміти в одиницях мови відповідну культурологічно позначену інформацію й послуговуватися нею в різних ситуаціях спілкування [1].

Предметом дослідження нашої розвідки стали власні імена представників української лінгвокультури з позиції діа- й синхронії; паремійної репрезентації й кореляції на рівні мовної картини світу.

Дослідження ономастичного матеріалу передбачає з'ясування значення власного імені, функцій, системних зв'язків, що дозволяє окреслити знімний простір загалом, антропонімний у межах української лінгвокультури – зокрема, а також здійснити класифікацію власних імен (Д. Бучко [8], Л. Кравченко [2], О. Кудіна [3], В. Німчук [5; 8], Л. Масенко [4], Л. Скрипник [6; 7], Н. Ткачов [8], П. Чучка [9]).

Мета статті – розробити систему завдань, спрямованих на дослідження ономастичного матеріалу (на прикладі української мови) у змісті філологічної підготовки студентів філологічних спеціальностей ВПНЗ на основі лінгвокультурологічного підходу.

Методи дослідження: *теоретичні* (аналіз психолого-педагогічної й мовознавчої літератури), *емпіричні* (спостереження над навчальним процесом і вивчення педагогічного досвіду задля дослідження специфіки викладання курсів лінгвокультурологічного спрямування в педагогічному виші); *власне лінгвістичні* (компонентний та етимологічний аналіз).

Виклад основного матеріалу. Організація роботи студентів філологічних спеціальностей над ономастичним матеріалом має враховувати такі основні положення.

На сучасному етапі розвитку українського іменника репрезентовано християнські імена (*Анастасія, Катерина, Марія, Георгій, Дмитро, Михайло*); дохристиянські (язичницькі) (*Владислав, Володимир, Любомир, Людмил, Ростислав, Святослав*); запозичені з різних мов (*Анфіса, Едуард, Жанна, Анжеліка, Ельвіра*). Традиційним є утворення жіночих імен від чоловічих (*Павло – Павла / Павлина, Петро – Петрина, Іван – Іванна, Михайло – Михайлина, Орест – Ореста, Владислав – Владислава, Мстислав – Мстислава, Антоній – Антоніна, Олександр – Олександра*).

Власні імена представників української лінгвокультури розвивалися поетапно:

1. Дохристиянський період (до хрещення Київської Русі 988 р.), коли ім'я усвідомлювалося як невід'ємний життєвий супутник кожної людини й мало своєрідний культовий і містичний зміст. Слов'янське автохтонне особове власне ім'я потрактовується як ім'я праслов'янського походження або утворене пізніше на споконвічному слов'янському мовному ґрунті [1, с. 67–69]. З позиції словотвірної структури такі імена переважно становили імена-композиції (*Радимир, Милослав, Драгомир, Воїслав, Градислав, Істислав, Мирослав, Родислав, Всеслав, Всемир, Вишеслав, Добромил, Добромир, Милорад, Горислав*). Варто звернути увагу на той факт, що князі Київської Русі мають виразно слов'янське походження, що дозволяє говорити не лише про родовідну, але і про культурно-історичну традицію (*Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Ізяслав Ярославич, Всеволод Ярославич, Святополк Ізяславич, Ростислав Мстиславич*). Варто зауважити, що з-поміж очільників Київської Русі переважно побували слов'янські власні назви:

(Ізяслав Ярославич (1054–1078); Всеволод Ярославич (1078–1093); Святополк Ізяславич (1093–1113); Ярополк Володимирович (1113–1139); Ізяслав Мстиславович (1146–1154); Ростислав Мстиславич (1154–1155); Всеволод Святославич (1176–1212); Ярослав Всеволодович (1238–1246)).

Етимологічний коментар: *миро-*, *-миръ* – спокій, *злагода*; *мсти-* – мстити; *-полкъ* – військо, загін; *славо-*, *славъ* – честь, похвала, слава; *яр(о)* – лютий, енергійний, сильний; *вят-* // *вяче-* – більше; *все-* – весть; *свято-* – святий, благочестивий.

Етимологія імен на етапі християнізації є достатньо прозорою, оскільки пов'язується із уведенням державної релігії – християнства, відповідно – поширення канонізованих імен: 2. Християнський період [1, с. 67–69], у хронологічних межах якого чітко простежується кілька самостійних етапів (з 988 року до XIII ст., коли відбувалася адаптація християнських імен і паралельне вживання традиційних слов'янських автохтонних імен; XIV–XVII ст. – остаточне закріплення християнських імен в антропонімній системі України в адаптованій формі й повне витіснення з іменника слов'янських автохтонних імен, які виконують функцію прізвищ або другого компонента в ідентифікації особи; XVII – початок XX ст. – панування усталеного християнського іменника і паралельно активне формування прізвищевої системи). **Християнське особове власне ім'я** потрактовується як ім'я переважно староеврейського, грецького, латинського та іншого походження, що були поширені в Україні після прийняття християнства та введені в так звані святці й церковні календарі, з яких при здійсненні обряду хрещення обиралось ім'я для новонародженого (на кожен день календаря укладено перелік святих, тобто церковних імен). Християнізація Київської Русі загалом і введення церковного календаря уможливили не лише кодифікацію імен українців, але й репрезентувати їх як представників християнської культури.

Антична традиція засвідчує назви богів (героїв), позначення якостей, указівку на територіальне походження; християнська традиція відтворює філософію пізнання єдиного Бога (зауважимо, що реформа, уведена Володимиром Великим перед упровадженням християнства як державної релігії, яка полягала в упорядкуванні язичницького пантеона (Перун, Хорс, Даждьбог, Стрибог, Симаргл, Мокош), не сприяла об'єднанню племен, відповідно християнізація нівелювала з часом язичницьку мотивацію власної назви, натомість філософія єдинобожжя актуалізувала власні назви, пов'язані з поняттям «єдиного Бога»). Грецька традиція поряд із уведенням абстрактних іменників (*беззаконня* (anomia), *бездушшя* (arsykhia), *богослов'я* (theologia), *совість* (syneidesis), *согласіє / згода / домовленість* (symphonia), *предтеча* (prodromos), *зрадник* (prodotes), *благоутробіє, злонравний, добропобідний* (пор. греч. εὐσπλαγχνία, какоφρών, καλλίνικος), засвідчує вживання власних назв, пов'язаних

етимологічно або з історичними особами, причетними до християнізації, або з біблійними назвами (*Олександр «захисник людей», Олексій «захисник», Андрій «мужній», Антон «який протистоїть», Аркадій «житель Аркадії», Артем «здоровий», Арсен «мужній»*).

Християнство, упроваджене Володимиром Великим у 988 р., сприяло не лише становленню нової релігії, але й формуванню нового реєстру імен, що кількісно суттєво поступався традиційному іменнику (власному імені) праукраїнців. Насамперед зауважимо, що князі Київської Русі, видатні політичні діячі України мали два імені (мирське і християнське): *князь Аскольд (Микола); князь Володимир Великий – Василій; князь Ярослав Мудрий – Юрій; княгиня Ольга – Олена; Богдан Хмельницький – Зиновій*.

Мотиви надання християнського імені не співвідносилися з усталеними традиціями: якщо давні імена виражали прохання, побажання кращої долі своїй дитині чи характеру іменованого (давнє уявлення про те, що ім'я не лише охороняло, але й дозволяло співіснувати у світі реальному й ірреальному; наділяло певними надприродними / винятковими здатностями; уможливлювало спілкування з потойбічними істотами тощо), то християнське ім'я поєднувало душу дитини з її небесним заступником (янголом), який мав таке саме ім'я, а також засвідчувало її належність до християнської общини та сприяло побудові внутрішнього храму людини.

Із XVII ст. церковно-християнські імена в адаптованій формі витісняють із українського іменника слов'янські. Адаптація християнських імен (мовні явища **фонетичної / морфологічної / словотвірної адаптації, афереза, синкопа й апокопа**) [2, с. 37–38]. Фонетична адаптація у процесі засвоєння чужих імен відбувалася поряд із морфемною адаптацією. Характерними особливостями для українських імен стали: 1) (заміна церковнослов'янського **а** на **о**: *Олександр, Олексій, Опанас, Оверко, Онисим* (рос. *Александр, Алексей, Афанасий, Аверкий, Анисим*); заміна початкового **є** на **я** або **о**: *Олена, Омелян, Явдоха, Ярема* (рос. *Елена, Емельян, Евдокия, Еремей*); стягнення голосних, приголосних, випадання складних для вимови звуків (*Ионаникий – Оникій. Иоанн – Іван, Исидор – Сидір, Аквилина – Килина*); 2) морфологічна адаптація (заміна флексій імені, що відбувалася разом із фонетичною, наприклад, до кінцевих приголосних додавалося закінчення **о**: *Данило, Дмитро, Кирило, Марко, Михайло, Павло, Петро*; усічення флексії **-ий**: *Діонисій – Денис, Артемій – Артем*; 3) словотвірна адаптація також супроводжувала фонетичні процеси (полягала в різних типах усічень імен і додаванні до них різноманітних гіпористичних суфіксів: *Онанко (Ананій), Еско (Іосиф), Андрушко (Андрій), Сенечко (Семен), Іваночка (Іван), Михник (Михайло)*); **афереза** – усічення початкових ненаголошених складів імені (*Лексей – Алексей; Панас – Опанас, Хрим – Охрим*); **синкопа** – усічення середньої частини імені (*Ляхно – Іляхно – Ілля, Сень – Семен, Філон – Филимон*);

апокопа – відпадання кінцевих ненаголошених складів (*Антон – Антоній, Макар – Макарій, Зінь – Зіновій, Кась – Кассіан, Кость – Костянтин*) – послідовно відтворені в українській художній літературі.

Похідні варіанти особових власних імен, утворених шляхом суфіксації, утворювалися за допомогою квалітативних і пейоративних суфіксів, які приєднувалися до повної, скороченої або ускладненої іншим формантом основи антропоніма: 1. – **к-о**: *Андрейко, Вакулко, Володько, Грицько, Данилко, Демидко, Іванко, Івашко, Івко, Ївко, Климко, Корнійко, Кузько, Левко, Олешко, Панаско, Петрашко, Пилипко, Семешко, Федько, Юрко, Ярешко*. Яскравим прикладом можуть слугувати власні імена, уживані в українській художній літературі: **Грицько** *Варениченко* (*Панас Мирний «Хіба ревуть воли як ясла повні»*); **Федько-халамидник** (*Володимир Винниченко «Федько-халамидник»*); **Климко** (*Гр. Тютюнник «Вогник далеко в степу»*). 2. – **ик**: *Децик, Карпик, Лесик, Михайлик, Петрик, Самойлик, Сенник, Федик*; – **ець**: *Василець, Данилець, Іванець, Кирилець, Степанець, Тимець*; 3. – **ут/ют-а**: *Васюта(менший) – Василь; Захарюта, Іванюта, Максюта, Семенюта, Романюта*.

Для системи українського іменника характерним є розгалужена система суфіксальних утворень: *Тетяна – Тетянка, Тетяночка, Танюся, Тася, Тасюня, Нюся; Владислав – Владко, Владюньо, Владичок, Владьо*; варіанти імені почасти набували статусу прізвищ: *Василь – Вась, Васюн, Васюта, Васюк, Васько, Васьковський, Васик, Ващенко, Іващенко, Васенко, Ващук, Іващук, Івашко, Іваш, Васенко, Василько, Василенко, Васильчук, Васильченко*.

Українська лінгвокультура засвідчує відповідність хресних імен у канонічній формі та розмовних варіантів: *Агата (Агафія) (з гр. добра) – Гафія, Гафійка, Гапка; Анастасія (з гр. воскресіння) – Настя, Настка; Анна (з євр. благодать) – Ганна; Варвара (з лат. іноземка) – Варка; Євдокія (з гр. благовоління) – Докія, Вівдя; Ірина (з гр. мир) – Ярина, Оришка; Євгенія (з гр. шляхетна, благородна) – Ївга; Катерина (з гр. непорочна) – Катря; Кристина (з гр. присвячена Христу) – Христина, Христя; Ксенія (з гр. гостя, чужоземка) – Оксана; Гликерія – Ликера, Лукія, Глашка; Марія (з євр. печальна; господиня) – Маруся; Меланія (та, яка лестить) – Меланка, Мелашка; Мотрона (Мотрина) (з лат. мати, жінка) – Мотря; Пелагея (з лат. морська) – Палажка, Палагна; Парасковія (з гр. п'ятниця) – Пріська; Євфросинія – Пріська; Стефанія (вінок) – Степанида, Стеха; Соломія (з гр. мир) – Солоха; Євфимія – Хима, Химка; Харитина – Харитя; Фефронія – Хівря; Авдотія – Явдоха; Корнелій (з лат. ріг) – Корній; Лаврентій (з лат. житель Лаврентії) – Лаврін; Емеліан – Мілько, Омелько; Евстафій – Остап, Стах; Федір – Тодось, Хведось*.

Система українського іменника охоплює форми прізвиськ, які потрактовуються як додаткове неофіційне ім'я, надане людині соціумом відповідно до її характерної риси, певної життєвої ситуації, за певною

аналогією. Офіційні прізвища українців сформувалися здебільшого на базі прізвиськ. Якщо процес утворення прізвищ практично завершився у ХІХ ст., то процес виникнення прізвиськ та інших неофіційних іменувань триває й донині, оскільки стали невід'ємним елементом мовного спілкування.

Українська лінгвокультура репрезентує родичівські прізвиська, або генесіоніми (андроніми, патроніми, матроніми), – які вказують на його причетність до якогось родича (батька, матері, діда, баби, чоловіка, дружини тощо): *Шраменко (син Шрама «Чорна рада» Пантелеймон Куліш), Кайдашенко (син Кайдаша «Кайдашева сім'я» Іван Нечуй-Левицький); Вишняківна (донька Вишняка «Маруся Чурай» Ліна Костенко, Павлиха (донька Павла); Степаніха (дружина Степана), Хижнячка (дружина Хижняка), Гребенючка (дружина Гребенюка); Момонтівська (онука Момота);* власна назва сина чи дочки за найменуванням матері або когось із предків по материній лінії: *Марусич (син / донька Марусі), Дуняк (син / донька Дуні), Павлишин / Романишин (діти вдови Павла / Романа), Федорищина (син / донька Федори).*

Спостереження над мовним матеріалом у змісті фахової підготовки майбутніх філологів здійснюється з урахуванням окреслених етапів розвитку українського іменника, а також особливостей формування прізвищ і прізвиськ відповідно до родоводу. Етимологічний аналіз має здійснюватися співвідносно з історичним супроводом (упровадження християнства в Київській Русі; формування антронімної системи відповідно до усталеної державної релігії – християнства).

Розроблено тематичний блок дисципліни «Основи лінгвокультурології» у змісті фахової підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей:

Тема. Онімний простір української лінгвокультури.

Термінологічний словник: ономастика, антропонім, антропонімікон, онім (власна назва), андронім, патронім, матронім, прізвище, прізвисько, демінутив, пейоратив.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

1. Подайте визначення власному особовому імені в українців, розкрийте його лексичні й морфологічні ознаки:

а) Андрейко, Вакулко, Володько, Грицько, Данилко, Демидко, Іванко, Івашко, Івко, Ївко, Климко, Корнійко, Кузько; б) Олександр, Олексій, Опанас, Оверко, Онисим (рос. Александр, Алексей, Афанасий, Аверкий, Анисим); в) Олена, Омелян, Явдоха, Ярема (рос. Елена, Емельян, Евдокия, Еремей).

2. Схарактеризуйте словотвірну адаптацію українських власних назв, яка супроводжувала фонетичні процеси (афереза; синкопа; апокопа). Укладіть міні-словник для учнів 6–8 класів відповідності канонізованих християнських імен і їх розмовних варіантів із прикладами з української художньої літератури.

Наприклад: *Пелагея (з лат. морська) – Палажка, Палагна (І. Нечуй-Левицький «Кайдашева сім'я»; М. Коцюбинський «Тіні забутих предків»).*

3. Розкрийте специфічні риси імен інших народів світу, порівняйте їх з рисами українських імен (по 10 прикладів чоловічих і жіночих імен) (Скрипник Л. Г. Власні імена людей / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятівська : словник-довідник. – К. : Наукова думка, 1996. – 276 с.).

4. Послугуючись словниками власних імен, виписати словникову статтю, що стосується Вашого імені. Подати варіанти імені, прізвища від імені. Утворити антропонімне гніздо свого імені.

Зразок: Євген / Євгеній, гр. ім'я Eugeineios «доброго роду», «шляхетний»; канонізоване ім'я.

Андроніми: Євгениха, Євгениха, Ївгениха, Югениха.

Варіанти імені: Ганько, Ген, Геник, Генко, Генунчик, Генусик, Генусь, Генусько, Генцьо, Генюк; розм. Гиньо, Гиньчик, Євга, Євган, Євганюк, Євгенко, Євгеночка, Євгенцьо, Євгенчик, Євгенюк; зневажливо Євгентко, Євгенько, Євгеньо, Євжик, Євко, Женечко, Женик, Женичок, Женко, Женуль; з рос. Женя, Жень, Женько, Женьо, Женьок, Женьчик, Зеньо; розм. Ївген, Ївгеній, Ївжанко, Ївжик; зневажливо Югенище; розм. Югин, Юсик, Юсько, Юсьо [1, с. 94; подано за (Трійняк І. І. Словник українських імен / І. І. Трійняк. – К., 2005. – С. 118–119)].

5. Скласти іменослов Вашої родини. Дослідити походження імен, записати їхні розмовно-побутові варіанти.

6. Подати етимологію давньослов'янським іменам.

Богодар, Богуслав, Жизномир, Житомир, Ладомир, Мирослав, Велидар, Горислав, Казимир, Мечислав, Мислибог, Милодруж, Драгомир, Радислав, Радомисл, Голобуд, Доброказ, Бобротвор, Ярохвал, Богурад, Радивол, Рад/о/мир, Броніслав, Володимир, Владислав, В'ячеслав, Станіслав, Ростислав, Всеволод, Ізяслав, Мстислав, Ярослав, Ярополк, Борислав, Боримир, Братислав, Ладимир, Ладислав, Лучезар, Людмил, Доброслав, Богомил.

7. Подати етимологічний коментар українським іменам, поширеним на терені України, розкласифікувати їх за походженням (робота за варіантами). Утворити форму кличного відмінка імені та по батькові (по батькові утворити довільно з наведених прикладів).

8. Подати тлумачення фразеологізмам, структурним елементом якого є особове ім'я. Розмежувати біблійні й фраземи, що належать до української лінгвокультури [2; 6]. Подати коментар.

Як Адам і Єва в раю; як той Тарас Бульба з Андрієм; баба Палажка і баба Параска; за царя Гороха, коли людей було трохи; за царя Митрохи, коли людей було трохи; де Макар телят не пас; ланцюги Гіменей; як Марко в пеклі; кожна Ганна по-своєму гарна; на Миколи та й ніколи; у всякого Мусія своя затія; як Пилип з конопель; без Гриця й вода не

освятиться; вискакувати, як Марко з пасльону; заробити, як Марко на вовні; гасати, як Марко у пеклі; від Адама починати; куди Макар телят не ганяв; там, де Макар телят пасе; Данило, якого болячка задавила; з Богом, Парасю; Христя в намисті; вискочити як голий Кузьма з маку; Хома невірний; Іванова хата; Гаврило з Богом говорило; Без одного Василя обійдеться весілля.

9. Подайте етимологію грецьким, латинським та єврейським ономастичним запозиченням, які нині складають український ономастикон.

Приклад: 1. Грецькі запозичення: Олександр «захисник людей», Олексій «захисник», Андрій «мужній», Антон «який протистойть», Аркадій «житель Аркадії», Артем «здоровий», Арсен «мужній», Опанас «безсмертний», Василь «царський», Влас «неповороткий, вайлуватий», Геннадій «родовитий», Георгій (Єгор, Ягор, Юрій) «хлібороб», Герасим «шанований», Гордій «грізний».

2. Латинські запозичення: Август (Августин) «величний, священний», Авер'ян (Аверкій) «той, який утримує; непереможний», Адріан «житель Адрії», Альберт «білий», Альбіна «біла», Валентин «життєвий, сильний», Віталій «життєвий», Валерій «батьорий», Костянтин «той, хто встановлює, постійний, твердий», Венедикт «благословенний», Віктор «переможець».

3. Єврейські запозичення: Абрам (Авраам) «батько багатьох, патріарх», Адам «глина», Аким (Яким) «той, кого поставив Бог», Гаврило «моя міць – Бог», Давид «улюблений», Данило «Бог мій суддя», Захар «пам'ять Господа».

10. Проаналізуйте фразеологізми (прикмети) з канонізованими особовими іменами, з якими в українській лінгвокультурі пов'язані християнські свята. Подайте коментар.

Зразок: 1. (Іллі 2 серпня) *До Іллі рій під гилі, в по Іллі рій на гилі (На Іллю бджоли рояться і вилітають з вулика); Лиш до Іллі добрі білі (гриби) (Білі гриби – рід грибів, які мають гіркий присмак; по Іллі надають перевагу іншим грибам, які не мають такої міри гіркоти); На Іллі новий хліб на столі (жнива в Україні розпочинаються близько 15 липня, а в серпні вже є новий хліб); Як не запряде до Іллі, то не буде у млині (до Іллі кукурудза повинна запрясти, оскільки пізніше через кліматичні зміни змерзне і не здатна, щоб її змолоти на муку); Як прийде Ілля, то наробить у полі гнилля (близько 2 серпня на Іллі б'ють гради і нищать засіви, від чого збіжжя гниє).*

2. *Бери, Петре, на розум (набувайся досвіду); До Петра не сподівайся тепла, а по Петрі вже й по теплі (календарний рік хліборобів на терені України); Їж, Петре, поки тепле (усе необхідно робити вчасно); Не все в середу Петра (Не завжди слід надіятися на небесний захист);*

Пішло, як з Петрового дня (аналогія до періоду матеріальних статків і духовного розвою й навпаки).

11. Укладіть міні-словник «Фразеологізми з особовими іменами». Подайте їх значення. Розробіть методичні рекомендації щодо їх вивчення в середній школі.

12. Подайте лінгвокультурологічний коментар до родичівських прізвищ (на прикладі української художньої літератури). Утворіть прізвища за родоводом. Подайте коментар.

Приклад: *Павлиха (донька Павла); Степаниха (дружина Степана), Хижнячка (дружина Хижняка); Боженко (син Богуна).*

13. Дібрати родичівські прізвища (10 прикладів) з української художньої літератури. Подати коментар. Зіставити значення з родичівськими прізвищами іншої слов'янської лінгвокультури (за вибором).

Самостійна робота:

1. Спрогнозуйте розмовно-побутові варіанти (антропонімне гніздо) від своєї власної назви і 5 власних назв *родоводу*.

2. Подайте історичну довідку щодо канонізації імен, функціональних нині (*Тимофій, Григорій Чудотворець, Даниїл, Мстислав Хоробрий, Гавриїл, Всеволод, Борис і Гліб, Віра, Надія, Любов*). Подайте коментар щодо імен, які стосуються українських святих.

3. Доберіть із сучасної художньої літератури приклади українських імен і поясніть їх з позиції лексичної бази.

4. Укладіть історичну таблицю «Князі Київської Русі», навівши власні назви очільників. Приклад: (*Ізяслав Ярославич (1054–1078); Всеволод Ярославич (1078–1093); Ярополк Володимирович (1113–1139); Ярослав Всеволодович (1238–1246).*

Етимологічний коментар: *мсти-* – *мстити*; *-полкъ* – *військо, загін; славо-, славъ* – *честь, похвала, слава*; *яр(о)* – *лютий, енергійний, сильний; вят-* // *вяче-* – *більше*; *все-* – *весть*; *свято-* – *святий, благочестивий*.

5. Наведіть приклади імен на позначення: а) якостей (*Карина (з лат. берегиня), Наталя (з лат. рідна), Софія (з гр. мудра), Стелла (з лат. зірка)*); б) місцем проживання (*Роман, Римма (з лат. житель / жителька м. Рим)*); в) фітонімів / зоонімів (*Ія (з гр. фіалка), Лоліта (з лат. польова трава), Лілія (з лат. лілія), Сусанна (з євр. лілія), Флора (з лат. квіткова)*); г) богів (*Поліна (з гр. яка належить Апполону), Лада (слов'янська богиня «мила»), Дмитро «з гр. який належить Деметрі – богині землі», Зиновій «з гр. той, хто живе за волею Зевса, богоугодний», Діана «з лат. божественна»; deus / heroes / poetae: Iuno, Vesta, Proserpina, Appolo, Diāna, Mercurius, Māia, Mēdēa, Melpōtēmē, Diōnysus, Aurora, Dānaē, Hercūlēs, Hippōlytus, Livia, Phaedra*. Подайте коментар.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Вироблення лінгвокультурологічної грамотності майбутніх учителів філологічних спеціальностей конституюється на лінгвокультурологічному підході, використовуваному у змісті спостереження над мовним (у межах нашого дослідження – ономастичного) матеріалу, сприяючи розвиткові когнітивного (лінгвістичного), аксіологічного й комунікативного складників предметної компетентності. Робота з ономастичним матеріалом (на прикладі української мови) передбачає: 1) виявлення загальної семантики, національно позначеної семантики власних назв (зокрема – власних імен); дискурсивного потенціалу фразеологізмів із ономастичним складником як прецедентних одиниць української лінгвокультури; 2) когнітивно-прагматичне моделювання семантики автохтонних слов'янських і християнських власних назв і відповідної фразеологічної семантики; 3) урахування специфіки ономастичної репрезентації елементів мовної свідомості; 4) виокремлення національно-культурного компонента ономастичного значення; 5) виявлення ціннісних акцентів ономастичної семантики; 6) лексикографічну й пареміографічну репрезентацію ціннісно-сислового спектру українських антропонімів і фразеологізмів з ономастичним компонентом.

Перспективою подальших досліджень є спостереження над структурно-семантичними особливостями українських прізвищ із позиції лінгвокультурології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич М. Д. Лінгвопсихологічні основи навчання і вивчення мови / М. Д. Бабич ; Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : Рута, 2000. – 176 с.
2. Кравченко Л. О. Українська антропоніміка : [навч. посіб.] / Л. О. Кравченко. – К. : Знання, 2014. – 239 с.
3. Кудіна О. Ф. Ізоморфні та аломорфні риси фразеологізми з компонентом «власна назва» / О. Ф. Кудіна // Мовознавство. – 1981. – № 5. – С. 70–74.
4. Масенко Л. Т. Українські імена та прізвища / Л. Т. Масенко. – К. : Знання, 1990. – 128 с.
5. Німчук В. В. Українська ономастична термінологія : (проект) / В. В. Німчук // Повідомлення української ономастичної комісії. – К. : Наук. думка, 1966. – Вип. 1. – С. 78–85.
6. Скрипник Л. Г. Власні імена людей / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятівська : словник-довідник. – К. : Наукова думка, 1996. – 276 с.
7. Скрипник Л. Г. Власні назви в українській народній фразеології / Л. Г. Скрипник // Мовознавство. – 1989. – № 7. – С. 54–65.
8. Словник української ономастичної термінології / уклад. Д. Г. Бучко, Н. В. Ткачова. – Х. : Ранок-НТ, 2012. – 250 с.
9. Чучка П. П. Слов'янські особові імена українців : історико-етимологічний словник / П. П. Чучка. – Ужгород : Ліра, 2011. – 432 с.

REFERENCES

1. Babych, M. D. (2000) *Linhvopsykholohichni osnovy navchannia i vyvchennia movy [Linguopsychological foundations of teaching and language learning]* / M. D. Babych ; Chernivetskyi nats. un-t im. Yu. Fedkovycha. Chernivtsi: Ruta. (In Ukrainian).
2. Kravchenko, L. O. (2014). *Ukrainska antroponimika [Ukrainian antroponimics]*. K.: Znannia. (In Ukrainian).
3. Kudina, O. F. (1981). Izomorfni ta alomorfni rysy frazeolohizmu z komponentom «vlasna nazva» [Isomorphic and alomorfic phraseologisms' features with the component "proper name"]. *Movoznavstvo*, 5, 70–74. (In Russian).
4. Masenko, L. T. (1990). *Ukrainski imena ta prizvyshcha [Ukrainian names]*. K.: Znannia. (In Ukrainian).
5. Nimchuk, V. V. (1966). *Ukrainska onomastychna terminolohiia [Ukrainian onomastic terminology]*. *Povidomlennia ukrainskoi onomastychnoi komisii, Vyp. 1*, 78–85. K.: Nauk. dumka. (In Ukrainian)
6. Skrypnyk, L. H., Dziativska N. P. (1996). *Vlasni imena liudei [People's proper names]*. K.: Naukova dumka. (In Ukrainian)
7. Skrypnyk, L. H. (1989). *Vlasni nazvy v ukrainskii narodnii frazeolohii [Proper names in Ukrainian folk phraseology]*. *Movoznavstvo*, 7, 54–65. (In Ukrainian)
8. Buchko, D. H., Tkachova, N. V. (Eds.) (2012). *Slovnyk ukrainskoi onomastychnoi terminolohii [Ukrainian dictionary of onomastic terminology]*. Kh.: Ranok-NT. (In Ukrainian).
9. Chuchka, P. P. (2011). *Slovianski osobovi imena ukraintsiv [Slavic personal names of Ukrainians]*. Uzhhorod: Lira. (In Ukrainian)

РЕЗЮМЕ

Мишенина Татьяна. Организация лексической работы студентов филологических специальностей с ономастическим материалом (на примере украинского языка).

Публикация освещает вопросы организации лексической работы будущих учителей филологических специальностей с ономастическим материалом (на примере украинского языка). Проанализированы теоретические положения о применении лингвокультурологического подхода к изучению языкового материала будущими филологами. Обоснована методическая целесообразность применения принципов, методов, дидактических средств в рамках триады «этнос – язык – культура», что коррелирует с достижениями смежных наук (лингвистики, этнопсихолингвистики, социальной психологии, социолингвистики). Перспективой дальнейших исследований является исследование структурно-семантических особенностей украинских фамилий с позиции лингвокультурологии.

Ключевые слова: лингвокультурологический подход, обучение языку, лексическая работа, лингвокультура, ономастический материал, антропоним, антропонимное гнездо, студенты филологических специальностей.

SUMMARY

Mishenina Tetyana. Organization of lexical work of students-philologists with onomastic material (on the example of Ukrainian language).

The publication reveals the issue of an organization of work of the future teachers of philology with onomastic material (on the example of Ukrainian language). The theoretical principles of the use of linguacultural approach concerning the study of language materials by future philologists have been analyzed. The analysis of the stages of development of Ukrainian given names considering pagan and Christian periods of Ukrainian linguaculture formation in

general, Ukrainian Onomasticon – in particular have been conducted; the features of phonetic and morphological adaptation of Ukrainian given names have been distinguished.

Author substantiates the feasibility of methodological principles, methods and teaching tools within the triad «Ethnos – Language – Culture», which correlates with the achievements of related studies (linguistics, ethnopsycholinguistics, social psychology, sociolinguistics); consideration of ethnocultural and sociolinguistic factors in the studying process from the perspective of studying subject's status – the future philologist – linguaculture bearer; identity that is formed by means of language studying.

Philological studies' teaching from the perspective of linguaculture involves the development of linguistic world image as well as the skills of discursive producing of texts considering the national specifics of semantic nuances of language units; consideration of the transmission of language, mental characteristic of linguaculture bearer.

Organization of work of students-philologists with onomastic material should consider the following key points: development of linguacultural literacy of the future teachers-philologists is constituted on linguacultural approach which is used in the sense of observation of language (within our research – onomastic) material by promoting the development of cognitive (linguistic), axiological and communicative components of study competence. Work with onomastic material (on the example of Ukrainian language) involves: 1) identification of general semantics, nationally designated semantics of Given names (including – proper names); discursive potential of phraseological units of onomastic component as precedent units of Ukrainian linguaculture; 2) cognitive-pragmatic modeling of semantics of autochthonic Slavic and Christian Given names and their corresponding semantics phraseology; 3) consideration of specifics of onomastic representation of elements of language awareness; 4) distinction of the national-cultural component of onomastic meaning; 5) identification of value accent of onomastic semantics; 6) lexicographic and paremiographic representation of spectrum of semantics and value of Ukrainian anthroponyms and phraseology units with onomastic component.

The prospect of further research comes from the observation of the structural and semantic features of Ukrainian Given names from the position of linguaculture.

Key words: *linguacultural approach, language teaching, linguaculture, lexical work, onomastic material, anttroponym, anthroponym nest, students-philologists.*

УДК 378 :[37.011.3 – 051:78]

Валерія Молчанова-Долінко

Криворізький державний педагогічний університет

ORCID ID 0000-0002-6783-6625

DOI 10.24139/2312-5993/2017.03/072-082

ФОРМУВАННЯ ПОЛІХУДОЖНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглядається проблема формування поліхудожньої діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва. Висвітлюється й аналізується роль даного процесу під час професійного навчання студента. Автором статті було здійснено спробу осмислення сутності поняття поліхудожня діяльність, а саме її формування під час професійного становлення майбутніх учителів музичного мистецтва, завдяки розробленню критеріїв сформованості поліхудожньої діяльності та перевірки їх ефективності на практиці. Зазначено складові ланки і